

FORSVARERGRUPPEN  
1977 - 1997

*20 år*

---

FESTSKRIFT, UTGITT VED ALF NORDHUS'  
70 ÅRS DAG 25/8-1989.

HØYESTERETTSADVOKAT  
BJØRN PETTERSEN

---

## Den hete sommeren 1977

Jeg har ingen erindring om hvorvidt det var spesielt varmt, sett fra et meteorologisk synspunkt, sommeren 1977. Men i massemedia gikk det hett for seg. Det var sikkerhetspolitikken som dominerte mediabildet.

SV-avisen Ny Tid sto sentralt i dette mediabilde. Det startet egentlig med at den trykket en artikkel den 20. juli, hvor det ble hevdet at norsk etterretningstjeneste i årevis etter krigen hadde drevet omfattende spionasje- og sabotasjevirkksomhet rettet mot Sovjetunionen. Spionasjen skulle ha vært organisert fra Finland, der man vervet tidligere finske nazister og fascister, som ble smuglet over grensa til Sovjet.

En uke senere, den 27. juli, står major Svein Blindheim frem i Ny Tid og forteller at han var to ganger i Finland i 1953 for å lære opp finlendere til spionasje- og sabotasjevirkksomhet for den norske etterretningstjenesten. Samtidig med dette trykker Dagbladet den hemmelige delen av Melby-rapporten. Her fremgår det klart at det har foregått politisk overvåkning i Norge, ihvertfall frem til 1968.

Som om ikke dette var nok, trykket Klassekampen en fortroligstemplet melding som den norske ambassaden i Helsinki hadde sendt til Utenriksdepartementet i Oslo. Alle disse lekkasjene vakte en voldsom oppsikt i det ellers ferieavslappede Norge.

Den 28. juli kommer en ny mann inn på arenaen. Det er redaktøren i det utpreget konservative Morgenbladet, tidligere major Chr. Christensen. Han uttaler at majorkollega Blindheim i hovedsak har rett når han snakker om spionasjevirkksomheten i Finland for over 20 år siden. Regjeringens sikkerhetsutvalg blir i hui og hast hjemkalt fra ferie. Lekkasjene må tettes og Riksadvokaten får i oppdrag å vurdere hva som skal gjøres med de to majorene. Riksadvokat Lauritz Jensen Dorenfeldt lar seg ikke be to ganger. I denne type saker har han ikke for vane å nøle. Allerede dagen etter, den 29. juli, opplyser han at de to majorene skal siktes fordi de har brutt sitt taushetsløfte.

Som ikke dette var tilstrekkelig, opplyser kontorsjef Ivar Johansen

den 1. august at han har laget lister over alle som arbeider i Overvåkningspolitiet, Sikkerhetstjenesten og Etterretningstjenesten. Listene skal være overlevert til Ny Tid, som overveier å offentliggjøre navnene. Ny Tid blir straks truet med anmeldelse etter de såkalte spionparagrafene — strl. §§ 90 og 91. Listene blir ikke offentliggjort hverken i Ny Tid eller andre steder, men sikkerhetsdebatten raser videre. Nu er h.r.advokat Alf Nordhus kommet inn i bildet som forsvarer for major Blindheim, og han går i kjent stil løs på hemmelighetsskremmeriet innenfor sikkerhetspolitikken, og angriper de krenkelser av ytringsfriheten som siktelsen av de to majorene innebærer.

## Brennpunkt Tostrupkjelleren

Tirsdag den 29. august skjer det dramatiske ting i Ny Tid-saken, som senere blir omtalt som Liste-saken. Journalist Ingolf Håkon Teigene i Ny Tid innkalles til politiavhør, og han forteller politiet at det materiale de er ute etter oppbevares av informasjonssjef Trond Jensen i Club 7. Han kjenner imidlertid ikke adressen til Trond Jensen. Politiet må ha tak i Jensen, og selv om det er omkring midnatt, prøver de å finne Teigenes kollega, journalist Jan Otto Hauge i Ny Tid, som skal kjenne adressen til Trond Jensen. I ettertid er det litt viktig å merke seg at ingen av disse personene er siktet for noe straffbart forhold på dette tidspunkt. Politiet oppsøker restaurant Tostrupkjelleren for å få tak i Jan Otto Hauge, men han har hørt noe om hva som foregår, og klarer å stikke ut bakveien.

Politiet klarer allikevel å finne frem til Trond Jensen, som hadde påtatt seg å lage endel kopier av de omtalte lister. Tildels hjemme hos Trond Jensen og tildels i en campingvogn, som står parkert i en av Oslos havebyer, finner politiet listene, som beslaglegges, og Trond Jensen siktes og varetektsfengsles med brev- og besøksforbud.

Det som nå skjer, er at politiets opptreden i saken fører til reaksjoner blant endel forsvarsadvokater. Det er på det rene at behandlingen av Trond Jensen var klart ulovlig. Politiet valgte å benytte de utvidede fullmakter som landssvikrettergangsloven av 21. februar 1947 ga. Helt klart er det at politiet kunne benyttet den vanlige straffeprosesslovs regler, uten at dette ville være rettslig feilaktig på noen som helst måte. Landssvikrettergangsloven var formelt sett ikke opphevet, og for så vidt fremdeles en gjeldende lov, men loven har intet pålegg om at den må benyttes i saker som gjelder straffelovens § 90 og § 91, som her var aktuelle.

Det er naturlig å nevne at det utvalg som allerede åtte år tidligere,

nemlig i 1969, la frem forslag til ny straffeprosesslov, uttalte følgende i sin innstilling: «Lov av 21. februar 1947 om rettergang i landssviksaker bør etter komiteens mening oppheves. Det er nærmest en anomali at loven har blitt anvendt også utenfor landssvikoppgjøret og i utkastet til ny straffeprosesslov er det flere steder tatt hensyn til spionsaker, bl.a. i § 186, tredje ledd (om frist for fremstilling av en pågrepet) og i § 271 siste ledd (om hemmelige dokumenter). Særregler med tanke på et nytt landssvikoppgjør hører i tilfelle hjemme i en beredsskapslov.» Medlemmer i dette utvalget var bl.a. tidligere riksadvokat Andreas Aulie, professor Johs. Andenæs og daværende høyesterettsjustitiarius Rolv Ryssdahl.

På en slik bakgrunn er det klart at politiet burde ha avstått fra å bruke de utvidede fullmakter, selv om politiets fremgangsmåte ikke kan sies å ha vært direkte ulovlig.

Det som imidlertid gjorde behandlingen av Trond Jensen ulovlig, var at han ble nektet kontakt med advokat. Da han ble innbrakt til Politihuset, var han enten vitne og da var selve pågripelsen og innbringelsen av ham ulovlig, eller så var han å anse som siktet og da var det ulovlig å nekte ham advokat. Den daværende straffeprosesslovs § 99 fastslo at en siktet på ethvert tidspunkt under saken hadde rett til å la seg bistå av advokat. Denne bestemmelsen gjelder også for saker som behandles etter landssvikrettergangsloven.

Også Ingolf Håkon Teigene ble nektet å ta kontakt med advokat i forbindelse med politiavhøret av ham. Med bakgrunn i disse forhold ble det den 11. august sendt ut en pressemelding underskrevet av 16 advokater. Jeg finner grunn til å gjengi innholdet i pressemeldingen: «Adgangen til å la seg bistå av jurist i enhver strafferettslig sammenheng bør være en fundamental rettighet i et rettssamfunn. Når politiet i «Ny Tid-saken» anvender de utvidede fullmakter i landssvikloven av 1947, med forklaringsplikt overfor politiet, er det av spesiell betydning at denne viktige rettssikkerhetsgaranti ikke krenkes. Undertegnede advokater vil sterkt ta avstand fra at politiet har nektet personer som er til avhør å rådføre seg med advokat i anledning avhøret.»

Det er grunn til å merke seg at denne erklæringen ikke kritiserer politiet for å anvende de utvidede fullmakter i landssvikrettergangsloven, men presiserer at retten til å ha advokatbistand under denne forutsetning er særlig viktig. Det er umulig å angripe denne erklæringen som ukorrekt på rettslig eller annet grunnlag.

## Dorenfeldts frontalangrep

Reaksjonene på erklæringen ble voldsomme. De hendelsene som det er tale om inntraff kort tid før valget, og det er helt klart at valget også preget endel av de reaksjoner som kom. Det er ikke tvil om at Liste-saken ble benyttet til en ikke ubetydelig hets mot SV, på grunn av Ny Tids stilling i saken. Som jeg senere skal komme til, ble saken særlig innenfor advokatstanden klart politisert. På denne bakgrunn mener jeg det er riktig å ta med navnene på de 16 advokatene som hadde underskrevet erklæringen. De følger i alfabetisk rekkefølge: Ole Jakob Bae, Leidulv Digernes, Fridtjof Feydt, Thorleif Fløgstad, Hans Petter Haugen, John I. Henriksen, Olav Hestenes, Kjell Holden, Jon T. Johnsen, Ketil Lund, Bjørn Pettersen, Annæus Schjødt, Per Selinger, Håkon Skaug, Tor Erling Staff og Viktor Westlye.

Erklæringen var ført i pennen av Ole Jakob Bae, som ikke hadde fått anledning til samtaler med Ingolf Håkon Teigene under politiavhør. Med noen få endringer ble denne da tiltrådt av de nevnte advokater etter en telefonrunde. Det hele gikk relativt fort, og man vil merke seg at Alf Nordhus ikke er med på listen; det var fordi han ikke var å få tak i den dag erklæringen ble skrevet. Den etterfølgende avisdebatt, og ikke minst reaksjonene fra andre advokater, viste at man opplevde dette utspillet som et venstrepolitisk utspill. Jeg kjenner ikke partitilhørigheten til de enkelte underskrivere, men finner grunn til å understreke at det er flere Høyre-folk og det er flere Arbeiderparti-folk enn SV-ere blant underskriverne.

Riksadvokat Dorenfeldt gikk nu til frontalangrep. Dette gikk først og fremst ut over Trond Jensen, men også advokatgruppen fikk sitt pass påskrevet. Også formannen i Stortingets Justiskomite, Bjørn Unneberg, ble utsatt for Riksadvokatens vrede. Bjørn Unneberg hadde rykket ut med kritikk mot politiets fremgangsmåte i Liste-saken, og bl.a. karakterisert politiadjutant Arne Huuse, som ledet aksjonen mot Ny Tid, som en «kjekkas-type» han ikke syntes man hadde behov for i politiet. Det ble også antydnet noe om brunfarve, men Unneberg hevdet senere at dette ikke rettet seg mot Arne Huuse, men var ment som en karakteristikk av den aksjon politiet foretok.

Riksadvokat Dorenfeldt fremsto i norsk fjernsyn. Han ga opplysninger om at etterforskningen hadde avdekket at Trond Jensen hadde hatt visse forbindelser med øst-europeiske diplomater, og for en alminnelig seer var det ikke mulig å forstå dette annerledes enn at det var en spionmistanke rettet mot Trond Jensen Riksadvokaten her ga uttrykk for. Det var jo dog tale om lister over alle ansatte i Overvåk-

kingspolitiet og i Forsvarets Sikkerhetstjeneste og Etterretningstjeneste. Når man kobler dette med kontakt med øst-europeiske diplomater, er det bare en måte man kan mene at folk skal oppfatte dette på. Det hører med i bildet at Riksadvokaten gikk ut med denne opplysning mens Trond Jensen satt varetektsfengslet med brev- og besøksforbud og hans forsvarer Kjell Amundsen var blitt pålagt såkalt taushetsplikt, og derfor overhodet ikke kunne forsvare sin klient uten å begå lovbrudd.

## «Stjernemafiaen»

Når det gjelder uttalelsen fra de 16 advokatene kom Riksadvokaten med høyst usaklige og harsellerende uttalelser, som han også gjentok i intervju med sin løpegutt i Verdens Gang, Michael Grundt Spang. I Verdens Gang den 19. august er uttalelsen gjengitt: «Om bruken av landssvikanordningen i rettergangen i Liste-saken sier Riksadvokaten at de 16 forsvarsadvokatenes protest mot dette er ufattelig. Lovens ord om dette er klare, landssvikanordningen skal anvendes i slike saker. Dette har Høyesterett slått fast gang på gang. Det er ubegripelig at disse såkalte stjerneadvokatene kan uttale seg som de gjør. De skulle visst bedre. De skulle ha kunnet sin straffeprosess, sier Dorenfeldt.»

Fra Riksadvokatens side er dette en åpenbar skivebom. For det første hadde vi som hadde gitt vår uttalelse, ikke kritisert at landssvikerettergangsloven var tatt i bruk. For det andre er det galt at landssvikerettergangsloven *skal* brukes i de spørsmål det her var tale om. Ved siden av dette kommer han med et spark ved å omtale personer som «såkalte stjerneadvokater».

Michael Grundt Spang fulgte opp signalene fra den store mesteren, og hadde neste dag, altså den 20. august, et oppslag i VG hvor han sier at vi står overfor en stjernemafia blant advokatene. Sakligheten i hans innlegg kan vurderes ut fra følgende sitat: «Vi står overfor en ren «stjernemafia», skjønt Riksadvokaten bør korrigeres når han omtaler disse 14 for såkalte stjerneadvokater. Ikke alle er stjerner. For noens vedkommende må det tilføyes at deres stjerneglans lyser så svakt at det er vanskelig å få øye på den, selv ved hjelp av kikkert.» Det er vel bare Grundt Spangs mangel på kunnskaper i astronomi som gjør at han ikke kom på at han kunne omtale noen av oss som «sorte hull». Det ville i så fall vært helt i stil med hans saklighetsnivå. Jens Bjørneboe har sagt at enhver får de venner han fortjener. Dorenfeldt fikk Grundt Spang.

Men Riksadvokaten var ikke ferdig med sitt angrep etter å ha tatt

for seg Trond Jensen og de 16 forsvarsadvokatene. Han opplyste også at Justiskomiteens formann, Bjørn Unneberg, skulle siktes for ærekrenkelser av Arne Huuse. Denne erklæringen kom Riksadvokaten med uten at det forelå noen anmeldelse mot Bjørn Unneberg.

Også andre innen påtalemyndigheten sluttet seg til Riksadvokaten på forskjellig måte. Daværende kriminalsjef Grindhaug uttalte at «man ikke kunne ha hvilke som helst advokater tilstede ved avhør hos politiet». Politimesteren i Trondheim rykket ut med flere solide ærekrenkelser, bl.a. av Bjørn Unneberg.

Riksadvokaten skulle ikke komme til å mangle svar på sitt utspill. Først ute, jeg hadde nesten sagt som vanlig, var advokatene Nordhus og Staff. I Dagbladet 19. august, forklarer Nordhus innholdet i den erklæring som var utsendt fra de 16 advokater og som Dorenfeldt tydeligvis ikke hadde lest eller forstått. Han rykker også ut til forsvar for Bjørn Unneberg, som han hadde fått forsvareroppdrag fra.

Sterkest ut går likevel Tor Erling Staff, som i et stort oppslag i Dagbladet samme dag i overskriften stiller spørsmålet: «Hvor lenge må vi leve med Dorenfeldt?» Staff uttaler her: «I det engere juridiske miljø her i landet oppleves Dorenfeldt som en vokter, som en myndighet som ønsker å slå til istedenfor å drive faglig meningsutveksling.

Ved å tolke sitt embetes plikter på denne måten uthuler han den naturlige autoritet som burde tilligge embetet. Han evner ikke å se det splidaktige i det hele. Slik man opplever ham, aksepterer han sitt eget sinns temperamentssvingninger, sine egne mistolkninger av meningsmotstandere, sin egen uforståenhet overfor anderledes tenkende.

Jeg kunne ha lyst til å spørre hvor lenge vi skal orke å leve med ham. Jeg har ikke noe svar, vi vet vi må leve med ham, men vi bør ikke være tause, for da har han seiret,» sier Tor Erling Staff og fortsetter: «Vi har vel ingen myndighet her i landet der det spriker mer mellom det myndigheten står for og den autoritet den har utad. Hvorfor skal en Riksadvokat gjøre seg sånne anstrengelser for å verne sitt embetes ukrenkelighet, for eksempel? Han må jo føle seg forfulgt. Det er i virkeligheten en redd innehaver av et betydelig embete jeg mener å oppleve.»

Intervjueren spør om Staff opplever Riksadvokaten som autoritær, og Staff svarer: «Som ekstremt autoritær. Han er uten evne til å se hva som gavner embetet og klarer heller ikke å slå bro over til andre mennesker. Han er autoritær, doktrinær, mistenkeligjørende og mistenksom.»

## De muntre innslag

Også nære venner av Trond Jensen rykket ut med flengende kritikk av Riksadvokaten, og understreket at Trond Jensens kontakt med utenlandske ambassader, både østlige og andre, var direkte knyttet til hans arbeide som informasjonssjef ved Club 7, og hadde med formidling av kunstnere fra disse landene til opptreden på Club 7 å gjøre.

Selv om frontene var skarpe og temperaturen høy, var debatten i media ikke uten morsomme innslag, noen tilsiktet og noen utilsiktet. Signaturen Crotale i Dagbladet opplyste at arrestasjonen av Trond Jensen hadde vakt bestyrtelse i Club 7-kretser, beslagleggelsen av dokumenter i Solvang Havekoloni kom som et sjokk: «At Trond hadde kjeppingvogn, det hadde jeg aldri trudd, assæ!» Et annet sted fremkom det at noen ark fra de omtalte lister var kommet på avveie fordi man hadde benyttet baksiden til å notere hvem som hadde bestilt hvilke drinker på Tostrupkjelleren.

I bladet Farmand kunne man lese at «det går en linje fra Baader-Meinhofs samfunnsmessige krigsfanger og til major Blindheim og til mannen som sitter med navnene på personell i Sikkerhetstjenesten». Og heller ikke Morgenbladet er tilsiktet morsomme når de skriver: «Det er forunderlig at Bjørn Unneberg, som nybakt jurist i 1949, reiste til Tsjekkoslovakia for å studere slavisk språk og kultur. Hvordan man så på Tsjekkoslovakia året etter kommunistenes kupp huskes vel fremdeles.

Bjørn Unneberg har alltid vært en gåte.

Nu blir den kanskje løst?»

Bjørn Unneberg ble forelagt ovenstående av Dagbladet, og svarte tørt at han ville overlate til Riksadvokaten å vurdere om dette var en ærekrenkelse.

Men selv med noen muntre innslag innimellom var det fremdeles betydelig kraft i de fleste utspill i saken. Professor dr. juris Torstein Eckhoff reagerte sterkt på Riksadvokatens opptreden i fjernsynet og mente Regjeringen burde ta affære og overlate den videre behandling av saken til en sette-riksadvokat. Men justisministeren forholdt seg taus, og ble i det hele tatt ikke blandet inn i konflikten.

Etter en uformell samtale mellom Alf Nordhus, Olav Hestenes og undertegnede, ble det enighet om å foreta en rask innkalling til et møte av de advokatene som hadde underskrevet den tidligere erklæring, samt endel advokater man gjerne ville ha med, men som man ikke hadde rukket å få kontakt med den gang. Jeg foretok en innkalling til et møte i Industrisalen i Håndverkeren den 23. august. Dette

møte ble omtalt i et intervju Dagbladet hadde med Alf Nordhus den 22. august, og Nordhus ga her uttrykk for at det var nødvendig å diskutere den tillitskrise som var utløst mellom Riksadvokaten og mange av de advokater som til daglig opptrer som forsvarere i straffesaker. Dette førte til at det ble innkalt til et slags «motmøte». H.r.advokat Andreas Arntzen stilte seg i spissen for en innkalling av advokater som hadde en annen mening. Dette møte ble avholdt til samme tid og i etasjen under det møte forsvarsadvokatene arrangerte.

Motmøtet hadde et klart politisk tilsnitt. Dette fremgår særlig av det forhold at det overveldende flertall av de møtende advokater var forretningsadvokater som ikke hadde noen tilknytning til strafferettspleien. De var uten kunnskaper om de meget spesielle rettsregler som kommer til anvendelse i denne type saker. Målet med møtet var alene å gi en uforbeholden støtteerklæring til påtalemyndigheten, særlig Riksadvokaten. Dette møte samlet visstnok 111 advokater, og det er ikke for drøyt å hevde at det knapt var 10 av dem som hadde erfaring i straffesaker.

Den politiske bakgrunn for motmøtet fikk en underlig bekreftelse i en uttalelse fra h.r.advokat Annæus Schjødt. Han hadde deltatt med underskrift på den tidligere erklæring som var avgitt, men nu valgte han å delta i motmøtet og begrunnet det med følgende bemerkning: «Jeg forstår jo at jeg har havnet til venstre for alle landegrenser».

## Erklæringen

Vårt møte ble som nevnt holdt i Håndverkerens 3dje etasje. Av de 16 som hadde underskrevet den første erklæringen, hadde bare Annæus Schjødt trukket seg, dessuten hadde to meldt forfall. De øvrige underskrivere var til stede, i tillegg var der fem nye, nemlig Alf Nordhus, Ingunn Aarbakke, Aksel Heiberg, Helge Strøm og Torgeir Bjørnaraa. Tor Erling Staff ble valgt til ordstyrer og det ble vedtatt en dagsorden, hvor punkt 1 var den oppståtte tillitskrise og punkt 2 var spørsmålet om dannelse av en forsvarerforening. Etter en lang debatt om den oppståtte tillitskrise foreslo advokat Nordhus at det ble nedsett et redaksjonsutvalg bestående av Fridtjof Feydt, Tor Erling Staff og Bjørn Pettersen. Utvalget skulle lage et utkast basert på det som var kommet frem i debatten. Etter en pause fremla redaksjonsutvalget sitt utkast.

En av møtedeltagerne, Thorleif Fløgstad, hadde på et tidlig tidspunkt forlatt møtet. Olav Hestenes fant ikke å kunne slutte seg til den uttalelse som ble foreslått. De øvrige underskrev uttalelsen.

Tiden strakk ikke til for dannelsen av noen forening, og dette spørsmålet ble utsatt.

Uttalelsen hadde følgende ordlyd: «Frittstående skrankeadvokater har i møte 23. august 1977 drøftet den tillitskrise som rettssikkerhetsmessig har oppstått i forholdet til landets påtalemyndighet riksadvokat L.J. Dorenfeldt. Denne tillitskrise gjelder den mangel på forståelse for viktige rettssikkerhetsgarantier, herunder også forsvarerens rolle, som Riksadvokaten har eksponert.

Riksadvokaten har akseptert at advokatbistand nektes under avhør ved Oslo politikammer.

Riksadvokaten aksepterer at Oslos kriminalsjef begrunner nektelsen, bl.a. med henvisning til at «Vi kan ikke ha en hvilken som helst advokat sittende og høre på hva som fremkommer ....»

Riksadvokaten aksepterer at påtalemyndighetens syn på den pågående etterforskning til enhver tid synes å bli kjent i bestemte deler av pressen.

Riksadvokaten aksepterer – uten å gripe inn – at politimesteren i Trondheim rykker ut med klare ærekrenkende uttalelser overfor såvel Justiskomiteens formann Bjørn Unneberg som overfor Pressens Faglige Utvalg.

Riksadvokaten tillater seg selv i norsk fjernsyn å trekke en forbindelseslinje mellom en siktet og øst-europeiske diplomater, som måtte oppfattes slik at den siktede har begått spionasje. Denne person, navngitt og uthengt, er varetektsfengslet med brev- og besøksforbud og uten mulighet til å ta til gjenmæle. Dette visste Riksadvokaten.

Riksadvokaten har ved sin holdning bidratt til å underminere den rettssikkerhet som vårt samfunn bygger på. For oss er det nødvendig å rope et varsko. Vi representerer ikke den norske advokatstand. Vi representerer de prinsipper vi i vårt daglige arbeid i rettssalen ser på som ukrenkelige. Når Riksadvokaten gir uttrykk for en klart diskriminerende holdning til forsvarerne, som ved mistolkningen av de 16 advokaters opprop – er det ikke forsvarerne selv som blir skadelidende, men klientene. Skadelidende er da også selve rettssikkerheten.

Det er oppfordret til ro i dagens situasjon. Den som sår uro kan ikke vente å høste ro. Ro kan heller ikke prioriteres foran rettssikkerhet og likhet for loven.

Vil en ha ro må uromomentet fjernes.»

## Hvem var outsiders?

Dagen etter de to advokatmøtene ble disse omtalt bl.a. i Arbeiderbladet med følgende overskrift: «Oslo-advokater utdelte stjerne-smeller». Arbeiderbladet skriver videre: «På det ene møtet ble det også gitt kraftig ros til politiets og påtalemyndighetens behandling av listelekkasjesakene. Noen ros ble derimot ikke utdelt på det andre møtet.»

Videre skriver Arbeiderbladet: «Men å enes om en uttalelse viste seg ikke helt lett. For på motmøtet var det ikke bare en samling forretningsadvokater, men også flere kjente forsvarere, Hans Stenberg-Nilsen, Johan Hjorth, Ole A. Bachke og Jonas Myhre. Både Jens Chr. Hauge, Stenberg-Nilsen og Myhre advarte mot en uttalelse som ikke også rommet honnør til viktigheten av forsvarerarbeidet. Som Myhre sa: Vi må ikke vedta en uttalelse som tolkes som det er motsetninger mellom oss og de andre på dette viktige punkt hvis vi vil unngå å bli stemplet som en samling reaksjonære og autoritære advokater.

Det ble også talt sterkt imot å ta med noe som helst om forsvarerne, blant annet fra Erik Gjems-Onstads side. Han opplyste at han hadde sendt et hyldningsbrev til Riksadvokaten.»

I ettertid virker det nesten komisk at bl.a. Jonas Myhre måtte arbeide for å få til en formulering om viktigheten av forsvarerarbeidet. Det var jo nettopp viktigheten av forsvarerbistand som var understreket i den første uttalelsen fra de 16 advokater, hvor nettopp det at politiet nektet advokatbistand var hele grunnlaget for kritikken.

Den kjente forretningsadvokat Ole Borge uttalte ifølge Arbeiderbladet følgende: «De andre, som jeg vil betegne som «outsidere», har jo snudd opp-ned på rettsbegrepet. Det er på tide vi viser at deres syn ikke er gangbar mynt blant Oslos advokater.» Dagen etter fikk han svar på tiltale i Arbeiderbladet av Alf Nordhus, som uttalte at vi hadde diskutert straffeprosess og hvis det er noen som virkelig er «outsider» på dette felt så er det Ole Borge.

I den erklæring som ble vedtatt på «motmøtet», ble det gitt uttrykk for at påtalemyndigheten hadde advokatenes fulle tillit og det ble videre uttalt at det som er fremkommet offentlig i forbindelse med enkelte saker, ikke har gitt grunn til å svekke denne tillit.

Uttalelsen fra de 111 Oslo-advokatene ble brakt videre gjennom en underskriftsorganisering, og h.r.advokat Andreas Arntzen opplyser på en pressekonferanse den 1. september at erklæringen har gått ut til alle medlemmer av Advokatforeningen og at på dette tidspunkt skal visstnok ca. 1600 advokater ha sluttet seg til erklæringen. At det forholdt seg slik sier egentlig ingenting av straffeprosessuell interesse,

derimot sier det uhyre meget om en gjennomført konservativ advokatstand i Kongeriket Norge.

I ettertid kunne det selvsagt være interessant å få vite om Andreas Arntzen også etter at han har vært forsvarer for Arne Treholt, har den samme urokkelige tillit til påtalemyndigheten. Enkelte uttalelser og hjertesukk han skal ha kommet med om etterforskningen i denne saken kan tyde på noe annet.

## «I storm faller noen trær»

Bølgene la seg ikke selv om det ble høst og kaldere i været. Såpass sent som 13. oktober ble det avholdt et møte i Advokatforeningen. Innlederne var Riksadvokat L.J. Dorenfeldt og Annæus Schjødt. Valget av innledere var nok ganske symptomatisk for situasjonen i Advokatforeningen, og Ole Jakob Bae, som tok ordet etter de to innlederne, understreket at ingen av dem overhodet snakket om hensynet til klientene, mens Olav Hestenes beskyldte sin kollega Annæus Schjødt for i 20 minutter å ha logret for landets påtalemyndighet uten en eneste gang å nevne ordet rettssikkerhet.

Også blant de 16 advokatene fikk de dramatiske begivenheter den 23. august sitt eget etterspill. Olav Hestenes, som hadde forlatt møtet, kom med uttalelser til Arbeiderbladet, hvor han ga uttrykk for at advokater rundt i landet rister smilende på hodet over oss Oslo-advokater. Og videre: «Mange ser på det som nå har skjedd i den siste tida som et internt Oslo-oppgjør med en bismak av kjeller-restaurant.»

Særlig på bakgrunn av at uttalelsen fra Hestenes nettopp fant sted i en kjeller-restaurant, mens den skriftlig formulerte uttalelse ble overlevert pressen i 3dje etasje i Håndverkeren, fant mange dette som et meningsløst eselspark til kolleger. Ole Jakob Bae omtalte dette som tarvelig i et personlig brev til Olav Hestenes og Alf Nordhus rykket ut i Arbeiderbladet og uttalte at Olav Hestenes ikke ville ha noen uttalelser som kunne oppfattes som rettet mot Arbeiderpartiet. Som kjent, sa Nordhus, deltar han i valgkampen for dette partiet. Pressen har kalt meningsforskjellene mellom advokater for advokatstorm. I storm faller som regel noen trær, sa Nordhus avslutningsvis. Hestenes på sin side protesterte mot antydningen av at Arbeiderpartiets valgkamp hadde noe med saken å gjøre og understreket at hans unnlatelse av å delta i uttalelsen skyldes at man tok mannen istedenfor ballen. Mange av oss i gruppen blant de 16 hadde vanskelig for å se dette som noe poeng – det var i dette tilfelle helt nødvendig å gi kritikken en helt utvetydig adresse.

Selv om ordene falt hårde, både i media og mere privat, var det også noen som tok det hele opp på en saklig og juridisk måte. En av dem var cand.jur. Knut Brofoss, som i en bredt anlagt artikkel i Dagbladet tok for seg alt som var kjent gjennom media om hendelsesforløpet i saken. Han konkluderte med ikke mindre enn syv brudd på de gjeldende straffeprosessuelle regler, også om man godtok at landssvikrettergangslovens regler i en viss utstrekning kunne anvendes.

Som nevnt tidligere ble det ikke tid til å stifte noen forsvarerforening i møtet den 23. august. For å komme igang så hurtig som mulig, foretok Alf Nordhus og Tor Erling Staff en kontorstiftelse av en forening, som fikk det foreløpige arbeidsnavn: Frie Forsvareres Forening. Dette skjedde den 25. august.

I det notat som ble laget i forbindelse med stiftelsen sies: «Foreningen skal være en aktiv arbeidende forening for rettssikkerhet. Foreningen skal etter anmodning drøfte og vurdere spørsmål vedrørende den frie forsvarers stilling, såvel under pågående etterforskning som under rettergang. Foreningen vil også ta opp mere prinsipielle spørsmål omkring forsvarerens rolle. Foreningen vil på kollegial basis etter anmodning, yte assistanse til forsvarere i aktuelle konfliktsituasjoner, hvor dette finnes riktig. Når man har sett det nødvendig å danne en forening for sikring av de frie forsvareres stilling, er dette ikke av hensyn til disse forsvarere selv. Det er av hensyn til de klienter hvis interesser forsvarerne er satt til å kjempe for. Rettssikkerheten krever dette idag.

Enhver forsvarer som innenfor vårt straffeprosessuelle system vil markere sin frie og uavhengige stilling, vil oppnå medlemskap i foreningen.»

Alf Nordhus ble valgt til foreningens første formann og styret forøvrig besto av Tor Erling Staff, Kjell Holden og Bjørn Pettersen. Foreningen som sådan gjorde seg ikke særlig bemerket det første året. Bortsett fra endel uttalelser fra styrets side, var det ikke særlig aktivitet i medlemsmassen.

Høsten 1978 ble det imidlertid avholdt et medlemsmøte, hvor foreningens navn ble endret til Forsvarergruppen av 1977. I dette møte ble det forsøkt trukket opp retningslinjer for foreningens videre arbeid.

Under diskusjonen kom det frem noe forskjellige meninger om hvordan foreningen burde virke. Særlig Tor Erling Staff fremhevet sterkt at det vi hadde mest behov for var noe han kalte et «brannkorps». Det som var viktig var å ha en gruppering som kunne samles og rykke ut når det skjedde slike overgrep fra påtalemyndighetens side som vi hadde vært vitne til i Liste-saken. Noe behov for regelmessige

møter når ingenting skjedde, mente han ikke var til stede. Andre medlemmer, med Olav Hestenes i spissen, var opptatt av å få igang en forening med regelmessige møter, idet han så det slik at det hele tiden var behov for samtaler om hvor skoen trykket i strafferettspleien. Selv om det ikke var tale om så dramatiske tilstander som under Liste-saken, mente han at det stadig var ting i forholdet mellom forsvarere, politi og domstoler som burde bli tatt opp.

## Forsvarergruppen som høringsinstans

Den praksis som Forsvarergruppen fulgte de nærmeste årene etter dette møte var et slags kompromiss mellom de to ytterpunktene. Noen særlig store branner dukket ikke opp, men enkelte saker var av en slik art at det ble nødvendig å avholde møter for å avgi en uttalelse. For eksempel gjaldt dette da reglene om politiets adgang til telefonavlytting ble foreslått utvidet, slik at de også kunne anvendes mot personer med taushetsplikt, deriblant forsvarsadvokater. Dette spørsmål omtalte Forsvarergruppen i et lengere skriv til Justisdepartementet, hvor man protesterte på adgangen til en slik avlytting.

Et annet tema som gjentatte ganger har vært tatt opp av Forsvarergruppen, er det forhold at personer som er blitt varetektsfengslet, har blitt sittende i dager, ja til og med i uker, i arresten på Politihuset, som ikke er egnet for lengre opphold. En rekke av cellene er såkalte glattceller uten noe vindu, annet enn i taket, og i beste fall med en madrass lagt inn på det harde steingulvet. Problemene i tilknytning til dette spørsmål har regelmessig vært påpekt fra Forsvarergruppen i de siste seks år. Det har i disse dager kommet et utspill fra Justisdepartementet som kanskje vil avhjelpe problemene i tiden fremover.

Jeg finner ellers at det vil bli kjedelig med oppramsing av de saker Forsvarergruppen har tatt opp til behandling i løpet av den tid som har gått. Det som det særlig er grunn til å understreke er at man har forsøkt å følge en linje hvor det er generelle problemer av rettssikkerhetsmessig karakter som blir tatt opp. Vi har bevisst forsøkt å unngå at situasjonen skal bli slik at dersom en forsvarer får motbør fra påtalemyndighet eller domstol, så skal Forsvarergruppen rykke ut og støtte ham. Som et unntak kan nevnes politiets beslag av Arne Treholts korrespondanse med sine forsvarere. Selv om dette i utgangspunktet rammet forsvarerne i en konkret sak, er det klart at dersom påtalemyndigheten hadde fått medhold i å opprettholde et slikt beslag, ville det kunne få presedensvirkninger og føre til ubotelig skade

for muligheten til samarbeid mellom forsvarer og advokat generelt i fremtiden.

Forsvarergruppen har etterhvert blitt akseptert som «høringsinstans» av Justisdepartementet, slik at vi regelmessig får henvendelser fra departementet i saker som særlig berører vårt virkefelt.

Alf Nordhus var formann i Forsvarergruppen de første syv årene. I 1984 ble Olav Hestenes valgt som ny formann, og det er ikke tvil om at det skjedde en betydelig forandring i Forsvarergruppen etter dette. Møtevirkosomheten ble mer regelmessig og det ble innkalt foredragsholdere som Forsvarergruppens medlemmer var interessert i å høre. Etter to år med Olav Hestenes som formann, overtok Bjørn Pettersen og i 1988 ble Ole Jakob Bae ny formann i Forsvarergruppen.

Det er ikke tvil om at Forsvarergruppen i den tid den har eksistert, har utviklet et fint kameratskap mellom de fleste av de advokater som arbeider med straffesaker i Oslo. Dette har fått stor betydning for samarbeidet i saker hvor det er flere forsvarere. Foreningen har for tiden ca. 60 medlemmer, hvorav syv har sitt virke utenfor Oslo.

## Forretningsadvokater — og forsvarere

Det er nødvendig å si noen ord om forholdet mellom Forsvarergruppen og Advokatforeningen. Det lå i kortene at dette forholdet kunne bli svært motsetningsfylt. Selv om Advokatforeningen som organisasjon ikke sto bak innkallingen til det tidligere omtalte motmøte som en rekke advokater, hovedsakelig forretningsadvokater, avholdt den 23.8.77, var det helt klart at de som møtte her hadde sin sikre og trygge forankring i Advokatforeningen.

Det er ikke tvil om at Advokatforeningen gjennom det meste av sin tid har vært dominert av forretningsadvokater. Selv om endel advokater som har arbeidet med straffesaker også har hatt tillitsverv i Advokatforeningen, viser den, etter mitt skjønn, slappe holdningen Advokatforeningen har hatt til de problemer forsvarsadvokater regelmessig møter, at disse spørsmål ikke har vært ansett som særlig prioritert.

Da uttalelsen til de 111 advokatene også skulle utover landet for å samle underskrifter, ble det nødvendig å stille spørsmålet om hvorvidt dette skulle skje i Advokatforeningens regi.

Den som tidligst så faresignalene her var Ole Jakob Bae. Allerede den 26. august i 1977 skriver han til generalsekretær Halvorsen i Advokatforeningen om spørsmålet: «I dagens Arbeiderblad uttaler du din tilslutning til den hyldningserklæring Riksadvokaten har fått fra

111 advokater. Det står du naturligvis fritt til å gjøre. Deretter fremgår det imidlertid også at Advokatforeningen tar sikte på å behandle saken, og artikkelen må forstås slik hen at du mener Advokatforeningen bør komme ut med en tilsvarende stillingstagen.

Jeg reagerer sterkt negativt på dette siste. Jeg ble etter de to uttalelser som kom fra advokater 23. d.s. av pressefolk spurt om dette kunne føre til en splittelse av Advokatforeningen. Til det svarte jeg bestemt nei, selvsagt under henvisning til at Advokatforeningen ikke hadde deltatt i de uttalelser som er kommet. Hvis foreningen nå går inn i diskusjonen, vil jeg ikke utelukke at dette kan bli følgen. Jeg skal i all korthet begrunne dette.

For det første er det nærmest en frekkhet når en rekke forretningsadvokater som ikke har noen befatning med straffejus, uttaler sin uforbeholdne støtte til påtalemyndighetens arbeide i disse ytterst spesielle saker. Selv med atskillig erfaring fra strafferettens område gjennom flere år, har det kostet meg atskillig å få tilstrekkelig kjennskap til de faktiske detaljer, samt å vurdere de særregler som her kommer til anvendelse. Det er åpenbart at den store gruppe av forretningsadvokater som befinner seg blant de 111, ikke har hatt noen rimelige faglige forutsetninger for å gjøre seg opp meninger på et selvstendig grunnlag om den etterforskning som her har funnet sted. Dette er vel også bakgrunnen for at erklæringen fra de 111 er holdt i så generelle vendinger, men det gjør jo ikke saken bedre. ...

Det er dessverre nærliggende å slutte at den store gruppe forretningsadvokater har sluttet opp om påtalemyndigheten ut fra politiske overveielser. Det er jo på det rene at man her i svært stor grad har å gjøre med konservativt orienterte advokater, og det er jo også selvsagt kjent at i konservativ politisk tenkning inngår som et mål å opprettholde ro (lov) og orden, herunder verne om politi og påtalemyndighet. Det viser seg jevnlig at dette ønske kommer til uttrykk særlig sterkt når det er venstresiden som kommer i konflikt med maktapparatet.

Jeg understreker sterkt at den gruppe på 16 advokater som undertegnet de to foreliggende kritiske uttalelser, er en høyst sammensatt gruppe politisk sett, fra Høyre til SV. I vår gruppe er det altså intet grunnlag for å påstå at man er diktert av politiske ønsker. ...

Advokatforeningen har fra gammelt av lidd under et konservativt ansikt. Dette inntrykk vil bare bestyrkes hvis foreningen nå kommer ut med en tilslutning til de 111. For min del vil jeg dessuten se en slik tilslutning som en politisk handling, og jeg vil forbeholde meg å ta opp mitt medlemskap til vurdering i en slik situasjon. Og jeg behøver vel ikke påpeke at det både fra en prinsipiell faglig synsvinkel og fra for-

eningens synsvinkel, vil være negativt om advokater plassert på vens-  
tresiden av det politiske spektrum følger seg tvunget til å forlate  
foreningen. Vi vil riktignok ikke være så mange, men foreningens kon-  
servative image vil da nærmest bli definitivt stadfestet. Hvis det også,  
og da altså ikke på et politisk grunnlag, skjer et utbrudd av straffe-  
rettsadvokater fra foreningen, vil selvsagt det hele ble enda verre.»

Det synes som om Advokatforeningen tok denne temperaments-  
fulle, men kloke advarsel ad notam. Foreningen blandet seg ikke inn  
i den pågående konflikt, og man unngikk i hvert fall i første omgang  
et skisma mellom Advokatforeningen og Forsvarergruppen.

## Harmonisering

I de nærmeste årene var vel forholdet mellom de to foreningene re-  
lativt kjølig. Det var imidlertid ingen av Forsvarergruppens med-  
lemmer som meldte seg ut av Advokatforeningen på grunn av  
konflikten i 1977. Det er likevel grunn til å si at det er betydelig for-  
skjell på det typiske medlem i Advokatforeningen og det typiske  
medlem i Forsvarergruppen. Tor Erling Staff har ved en anledning  
delt inn forsvarsadvokatene i to kategorier – rasekatter og villkatter.  
Ingen er vel i særlig tvil om at villkattene sogner til Forsvarergruppen.

Etter som årene har gått, har det oppstått en klar harmonisering  
mellom de to organisasjoner. Dette skjedde til å begynne med i små  
drypp. Det store gjennomslaget kom imidlertid i en sak som begge  
organisasjoner klart kunne forene seg om: kravet om høyere honorar-  
satser i straffesaker!

Dette skjedde i 1984, og mange av Advokatforeningens eldre med-  
lemmer sto sikkert nokså hoderystende som tilskuere til at den ærver-  
dige forening involverte seg i noe så dramatisk som en arbeidskamp.  
I samarbeidet mellom de to organisasjoner ble det enighet om å gå til  
plassoppsigelse av alle stillinger som fast forsvarer i hele Norge. Spør-  
målene om lovligheten av en slik aksjon ble drøftet nøye i begge  
organisasjoner og i fellesmøter.

Aksjonen ble meget vellykket, idet den for det første viste at det var  
mulig å få til et slikt samarbeid, og for det andre førte til at Justis-  
departementet gikk til en ikke ubetydelig økning av salærsatsen.

Etter den tid har vi hatt en rekke eksempler på vellykket samarbeid  
mellom de to organisasjoner. Den seneste sak gjelder en endring av  
forsvarervaktsystemet i Oslo. Tidligere har det møtt en av de faste  
forsvarere kl. 12.30 i Tinghuset for å bistå de som skulle fremstilles til  
fengsling denne dag. Rettsmøtet var forutsatt å skulle begynne kl.

13.00. Det innebærer at det var ca. ½ time til rådighet til å snakke  
med dem som skulle fengsles samt gjennomgå saksdokumentene. An-  
tallet fengslinger varierer fra dag til dag, men kan relativt ofte komme  
opp i åtte-ni stykker. Det verste jeg har opplevd er 14.

I årevis har det vært argumentert for å komme frem til en bedre  
ordning, uten at det har vært mulig å få gehør for dette. Det er grunn  
til å tro at to faktorer særlig har ført til at tiden var inne for en endring  
på dette punkt våren 1989.

Det ene momentet var at professor dr.philos. Thomas Mathisen  
gjennom det siste året hadde fulgt forhandlingene i fengslingssaker i  
forhørsretten, og man ventet en ganske kritisk bok om temaet våren  
89. Videre oversendte Olav Hestenes et forslag til Justisdepartementet  
om en ny forsvarervaktordning. Det er kanskje ondskapsfullt å antyde  
at departementet så en mulighet til å komme Mathisens kritikk i for-  
kjøpet med å foreta en endring av den håpløse vaktordningen. Dog  
har vi vel etterhvert blitt vant til at det er slik politikere tenker.

Under enhver omstendighet tok Justisdepartementet opp spørsmå-  
let om endring av vaktordningen, og representanter fra de to organisa-  
sjoner møtte sammen i Justisdepartementet og forhandlet seg frem til  
en ny ordning. Denne innebærer at forsvarerne møter allerede kl.  
09.00 på Politihuset, og dermed har ca. tre timer til disposisjon for å  
finne frem til hvem det er som skal varetektsfengsles og ha samtaler  
med disse, samt sette seg inn i de dokumenter som utferdiges av politi-  
et til sakene.

Ordningen trådte i kraft 2. mai i år, og har når dette skrives bare  
vært i virksomhet i to uker. Likevel ser det allerede ut til at det nye  
opplegg etter noen barnesykdommer skal komme til å fungere atskillig  
bedre enn den tidligere ordning. Etter mitt skjønn er det stor grunn  
til optimisme med hensyn til den videre utvikling av dette vaktsystem.

## De «spedalske» klienter

Jeg vil avslutte med noen betraktninger om det å være forsvarsadvo-  
kat.

Det kan synes trivielt å påpeke at en forsvarer jevnlig blir vurdert  
på bakgrunn av sine klienters handlinger. For de fleste synes det klart  
at en advokat som opptrer som forsvarer for en drapsmann, ikke der-  
ved aksepterer å forsvare drapshandlingen. Som en kollega har  
formulert det – det er ikke handlingen, men mennesket som forsva-  
res.

I vår opplyste tid skulle man tro at de fleste har ervervet den oppfat-

ning at personer som settes under tiltale, ihvertfall hvis saken er av litt alvorlig karakter, har krav på en forsvarer. Imidlertid hører man stadig bemerkninger som setter spørsmålstegn ved advokaten fordi han opptrer som forsvarer for den eller den. Slike bemerkninger avslører en manglende forståelse for hele oppbygningen av vårt rettsapparat.

Når det reises straffesaker med nær tilknytning til brennbare politiske spørsmål, slår denne mangel på forståelse av forsvareryrket ut i full blomst. Det er ikke uvanlig – det er heller regelen – at de advokater som opptrer som forsvarere, blir regnet for å tildels dele sin klients politiske oppfatninger og tildels også gå god for de handlinger det er reist tiltale for.

At denne oppfatning oppstår er kanskje egentlig ikke så vanskelig å forstå i saker som vekker stor offentlig oppsikt. Særlig gjelder dette dersom saken stadig blir omtalt i dagspresse og andre massemedia. Når advokater fremstår med kommentarer i massemedia, er de selv sagt også i denne situasjon representanter for sine klienter, selv om uttalelsen ikke finner sted i rettssalen. For den alminnelige leser vil det imidlertid lett fortone seg som om advokaten deltar i den offentlige debatt på linje med en rekke andre personer som gjør sitt syn gjeldende.

Jeg syns det er grunn til å anta at en stor del av de 111 advokater som aktiviserte seg i 1977 befant seg på dette ureflekterte plan. De opplevde erklæringene fra de 16 forsvarsadvokater som en støtte til de handlinger de siktede i Liste-saken ble anklaget for.

Dessverre er det ikke til å stikke under en stol at en rekke advokater på grunn av de forhold som her er nevnt, avstår fra å påta seg oppdrag som kan vise seg å være en belastning i forhold til omverdenen. Særlig kan dette skyldes hensynet til andre klienter, som kan tenkes å ville reagere negativt på sin advokats engasjement i en «belastende» sak.

Dette forhold gjør at personer som har begått handlinger som vekker relativt alminnelig avsky – jeg tenker da på avsky ut over det som mere tradisjonelle kriminelle handlinger medfører – kan få problemer med å få advokatbistand. Det samme gjelder for klienter hvis sak er knyttet til ytterfløyene i norsk politikk.

For enhver som er opptatt av rettssikkerhetsspørsmål i vårt samfunn, er det av sentral betydning at alle uten hensyn til straffbar handling, politisk plassering eller andre forhold, kan få advokatbistand når det behøves. Vedkommende bør også kunne søke bistand hos advokater som har spesialisert seg innenfor de områder saken gjelder. Dersom en klient skal være nødt til å søke bistand enten hos

advokater som deler hans oppfatning eller advokater som generelt har lite å gjøre og derfor tar «hvilke som helst saker», foreligger det en svikt i vårt rettssystem.

Vilkåret for at vår advokatstand kan fungere slik det må kreves i et skikkelig demokrati, er at ingen advokater må fraskrive seg en sak eller svikte en klient på grunn av de hensyn jeg har nevnt ovenfor. Jeg tror dessverre ikke vi er kommet så langt i Norge. Det synes som om endel spesielle klientgrupper er helt avhengig av at det finnes modige advokater av den typen som både Alf Nordhus og Tor Erling Staff representerer. Advokater som ikke skuler til noe sidehensyn når de blir bedt om å ta en sak av «belastende karakter». Det er på det rene at den holdning disse advokater står for, har fått et betydelig nedslagsfelt i forsvarergruppen av 1977. Det er mitt håp at dette etterhvert vil føre til at også klienter med «belastende saker» skal få et rimelig fritt forsvarervalg.